

МИЛОСАВ БАБОВИЋ (Београд)

КЊИГА РАДОСАВА БОШКОВИЋА

„Краткоћа је сестра таленту“ Чехов

Пишем овај текст са стрепњом. Хоћу ли моћи да га срочим тако да буде по мери човеку и књизи, којима је намењен. И да буде концизан. Јер професор Бошковић је проблем порекла словенског инфинитива поставио, изложио историјат третмана питања, и дао своје тумачење — на непуне три стране!

Књига одабраних радова Радосава Бошковића неће бити вест да се у лингвистичкој науци појавио особен таленат. То су одавно знали сви који су га читали и слушали. Ипак дугујемо искрену захвалност Црногорској академији наука што је расута златна зрна и прумење претопила у слитак. На насловној страни ауторово име је без титула, што је типично за његов животни став. Усуђујем се да додам: и за његову вредност. Довољно је само име Радосав Бошковић. Било би, међутим, праведније да наслов књиге гласи: *Расправе*. Јер Бошковић и у рецензији, и у извештају, и у некрологу чак, увек *расправља*. И све је у овој књизи студија и расправа. Појаву њену доживљавам као радост и због аутора, и због славистичке науке, и због себе. Читам је без намере да је оцењујем; нисам за то кадар. Читам је из љубави према њеном творцу. Међутим, „читање“ је условно, јер у суштини *слушам речи и глас* професора Бошковића. И верујем да хиљаде бивших студената који су имали срећу да слушају његова предавања неће моћи читати књигу, а да не чују глас, да им се не причини како професор Бошковић казује своје написане текстове. У начелу, писана реч се разликује од усменог излагања. Код Бошковића је то, некако, једно: он пише као да своје тезе доказује стручном

аудиторију. Зашто ту реч и глас памтим дуже од тридесет година? Он је говорио *ex cathedra* као приповедач. И да је постао приповедач писао би као Чехов. По завету: „Краткоћа је сестра таленту“.

Његов језик упоређују са језиком математике. Тачно је да Бошковићево излагање често подсећа на поступак у коме се теорема преобраћа у аксиому. Али неправедно би било оставити знак једнакости међу ова два система исказа. Сугестивност Бошковићевог текста не настаје само од логичности аргументације, већ и од личног коефицијента: колоритне лексике и фразеологије, од самосвојне интонације! Речи се покорно повијају замишљу, постројавају по законима конпрвенције, или се одмећу од књижевне норме — дијалектизмом, кованицом, често иронично интонираном, неуобичајеним народским обртом. Његова реч је и реторична: по инверзији, честом и увек функционалном понављању, иманентној метафоричности. Често звучи афористично. Као: „У науци се више живи од доказа него од истине“. Он сам, међутим, никад се није бавио комбинаториком аргумената да оствари привид истине. Бошковић је трагао страшно за њом, откривао је, или признавао да у датој етапи истраживања није до ње дошао. Он је говорио занимљиво о непривлачним садржајима: коренима, аблаутима, рефлексима, парадигмама. Тиме се посведочавала моћ знања и умења. Јер није тешко лепо говорити о лепоти лирске песме, *Фаусту*, *Хамлету*, *Рату и миру!* Кад сам му пре десет година поклонно књигу *Песници и револуција*, казао ми је у једном сусрету: „Најбоље је поглавље о Бабелу. О *Тихом Дону* је много сликовито. Учите од Белинског! Од старог Белинског!“

Професор Бошковић није улазио у слушаоницу 55 Капетан Мишиног здања да нам исприча само оно што је нашао код Мејеа, Бругмана, Лескина, Шахматова, Хујера и других; долазио је као на трибину, да полемише, да покрчи и свој пут до објашњења. И кад изложи сва позната испитивања и релевантне резултате, онда долази његово: „Ово није обавезно да знате, али ја мислим...“. А онда опет звони табла од његове деснице, која слова и знаке пише читко, елегантно, симетрично — као савршенство. И бела од креде, у забраву, прочешљава косу.

Треба нагласити да је професор Бошковић укључивао студенте у наставни процес, када то никакав реформски концепт универзитетске наставе није планирао. Постави тако колективно питање. Чека да размислимо. Шета пред клупама. Никад не пита оне што гледају збуњено или пред собом. Стрпљиво слуша наше покушаје решења проблема. Усмерава наша скромна резоновања ка правом одговору — поклони нам га и похвали

нас! Он то није радио ни по каквим методикама,* већ по дару рођеног *наставника* и доброг човека, коме је природа много дала и зато нема коме да завиди, и радује се свакој „бистрој“ бачкој глави.

Он се према нама није понашао као *олимпијац* према *смртницима* мада смо неопростиво мало знали. Ни у настави, ни у науци, ни у животу Бошковић није наступао као величина. Зато што је права величина. Демократа по духу и васпитању, говорио је пред нама и јеретичке мисли, пропраћао благо-ироничним опаскама неке судове Ван Вејкове, Даничићеве, Белићеве. Истина, осећали смо да иза тога није било намере да се умањи њихова вредност. Већ просто: „И мудри Даничић понекад задрема!“ А тиме је Бошковић изграђивао у нама дух критичког односа према страшној сили ауторитета. Сваког ауторитета.

Његова предавања се нису могла „набубати“. Морао се учинити напор да се схвати суштина питања и интерпретираних судова. А онда је било лакше усвајати и начин излагања и закључке. Јер све је било тако *природно*, као да се о том проблему и није могло другачије резонovati и говорити. Увек се осећало да то што говори није и све што он о том питању зна; осећало се да је скраћивао и модификовао материју док остане неопходно. Нашој генерацији студената славистике диктирао је курс о словенском глаголу. По души речено, диктирање је код већине студената било непопуларно, јер ангажује слушачку свест механички а не стваралачки. И другог наставника то би изложило ризику студентске сумње у његове предавачке способности. Код професора Бошковића је, међутим, све испало лепо. Знали смо да он то не ради да њему буде лакше, већ нас ради: да се избегну могуће нетачности или непрецизности у бележењу. Знао је да нас у току излагања насмеје и растерети напетости слушања и замора, кад се прсти коче од брзине записивања, да нам одмори главе и душе. А *диктирао је и интерпункцију!* Тако је дошло до веселе сцене коју памтим. Професор је изговорио реч *тире*. Неко од студената вероватно није знао значење речи и припитао је: Како? Професор се насмејао од свег срца (и ми такође) и објаснио: Цртица, цртица!

У односима са студентима Бошковић је увек био демократ, без демагогије. Са многима чак и присан. Он није хтео да нас обавезује строгошћу, већ вером у наше људско поштење. Није стражарио на писменим испитима. Позната је прича да је једном приликом, пошто је на писменом саопштио теме кандидатима, казао свом асистенту: „Хајдемо, Николићу. Они знају да не треба да преписују!“

* Нека ми опрости професор Бошковић, ако грешим, али мени је изгледало да он никад такве књиге није слушао!

У току два семестра заволели смо га и поштовали тако, да је већина студената наше генерације сматрала срамотом доћи неспреман на испит код Бошковића. Уверен сам да би ово поновили и студенти славистике других генерација, али ја говорим оно што знам поуздано.

А како је испитивао, боже благи! Погледа својим орловским очима, болећиво, да не уплашпи, да убледелог и устрепталог охрабри, каже: „Питања нису тешка. Ви то сигурно знате“. Увек слуша пажљиво. Разликује „научено градиво“ од способности лингвистичког мишљења. Ако је кандидат првог типа, професор Бошковић клима главом, али му боре пооручу величанствено чело а доњу усну напући незадовољство. Али одслуша колико треба да студент положи. Ако пак кандидат и зна и уме да мисли лингвистички, онда се испит преображава у изузетно занимљив дијалог. Он поставља нова и тежа питања, али не да смете, већ да одмери радијус обавештености и способност систематисања факата у доказивању тезе. Обично говори: „Ако то не знате, нећу вам узети за зло“. А кад кандидат исплива, професор Бошковић се истински обрадује и каже: Врло добро! Много ребе: Одлично! Јер професор Бошковић је лако давао шестице, али не и десетке!

Необичност његове личности се исказала и у томе што је дубље утицао на наше формирање него наставници који су тумачили књижевност, а самим тим — естетику и етику! Многе нас је и многим Радосав Бошковић задужио. Ако му се не можемо одужити по заслуги, можемо му узвратити чистом бачком љубављу.

Милосав БАБОВИЧ

ПО ПОВОДУ КНИГИ РАДОСАВА БОШКОВИЧА

РЕЗЮМЕ

В данной статье автор, ученик Радосава Бошковича, помнящий его памятные лекции по сравнительной грамматике славянских языков, и в особенности курс лекции по их глагольной системе, сопоставляет его устную речь и написанное слово. В первую очередь статья указывает на когеренцию содержания научных положений и орнаментальности их формулировок в выступлениях преподавателя и „Избранных статьях“ языковеда Бошковича.